

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369546628>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

LOG Id: LOG_0094

LOG Titel: Caput Quinquagesimum. Anisum Moluccanum: Camelan. - L. Hoofdstuk. De Molukze Anysboom

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

ibidem contra plurimos in usu est morbos: Sic mihi videtur, ac quo modo contra haustum venenum assumatur, videndum est in Capite de Flore Manillano libr. 6. cap. 45. Crescit quoque in insula Tampelaen, quæ sita est in Boerneos ora argestenfi.

Fructus supra memorati *Panawa Pipis* contriti exhibentur illis, qui Spasmo laborant, quorum & cor illinitur.

EXPLICATIO

Tabula Quadragesima Prima,

Quæ exhibet raium arboris, quæ *Radix Amaroris* a *Rumphio* vocatur, quam puto *Ligni Colubri* esse speciem, uti id infra latius explicatur.

A. Ejus fructum denotat.

OBSERVATIO.

Hæc arbor sine dubio species est illius, quam in *Theauri nostri Tab. 64.* exhibuimus, quæque ibi pag. 141. vocatur *Ligustrum* foliis ad singula internodia ternis, *Lignum Colubrinum* officinis creditum, cujus flores, fructusque cordati cum hujus arboris fructibus penitus conveniunt; sed ibi sunt racemosi, in hac autem spicati & folia irregulari ordine progerminant, quum in Zeylanensi terna simul orientur, cæterum viribus ac sapore conveniunt, utriusque enim vires decantissimæ sunt contra Venena, omnesque venenosos morbos, febresque malignas, uti latius in *Thef. Zeyl. l. c.* id explicatur, varique de *Ligno Colubrino* auctores, horumque opiniones recensentur.

In *Valent. Amboinae descript. pag. 193.* nomine Boha-Hati occurrit & in *Tab. no. XXVIII* exhibetur.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Anisum Moluccanum: Camelan.

Hæc est arbuscula magnitudinis circiter Punicæ, sed ejus truncus est crassior, crus crassius, veltiam femoris crassitiem habens, corticem gerens scabrum, ex viridi cinereum, paucis incurvisque sese extendens ramis instar Limonelli, quibus divisam efformat comam: Rami pluribus gaudent foliorum pinnis brevibus, quæ folia gerunt fere instar Granati, sed minora, scabriora, & ex nigro viridia, opposita bina, terna & quaterna constituentia paria extremum impari claudente, quod maximum est, Granatique foliis simillimum, reliqua autem sunt breviora, ad oras parum nec profunde dentata, binaque inferiora minima, ac magis in rotundum definentia; Contrita hæc folia fortem spirant odorem fere instar Limonelli, sed ingratum magis, ac Coriandi foliis accedentem: Rami plurimis gaudent brevibus ac firmis spinis, unde intractabiles fere sunt, præsertim in junioribus arboribus. Ramulorum extremum terminant umbellæ raræ, paucis, sed longis infidentes petiolis, quæ sese aperiunt in flosculos pentapetalos, albicantes, parumque excavatos instar Lili Convallii, qui in centro viride gerunt pistillum, quod in fructum excrevit, qui bacca est subrotunda minor grano Piperis, gemina sibi opposita, ex nigro viridis, tuberculosa, instar minimorum Limonellorum, quæ flava separatur vena: Maturi vero hi fructus obscure lutei sunt, ac dein nigricantes, qui sub tenui pellicula semen gerunt nigrum instar Coriandri, cujus odor penitus convenit cum illo Anisi Europæorum, sed sapor deficit, qui in initio itidem est dulcis & anisatus, ac cito perit, nec diu in lingua percipitur, sed in lignum degenerat: Arbusculæ hujus lignum est solidum, durum, & grave, ex albido in rufum tendens colorem.

Nomen.

bleek-geel en bitter, en aldaar tegens veele ziekten in groot gebruik; Immers het schynt my toe van ja, en boeze tegen ingenomen fenyn gebruikt werd, kan in 't Cap. van de Flos Manillanus Lib. 6. Cap. 45. werden gezien: Zy waft mede op 't Eiland Tampelaen, gelegen aan Borneos Noort-West boek.

De vruchten van de hier boven genoemde Panawa Pipis werden insgelyks gevreeven, en de gene die de klem hebben ingegeven, als mede op 't hert gestreken.

UYTLEGGINGE

Van de een-en-veertigste Plaat,

Dewelke vertoont een Tak van de *Radix Amaroris* van *Rumphius*, die van my voor een soort van *Slangenbont* gehouden wert, zo als hier onder te zien is.

A. Wyft aan deszelfs vrucht.

AANMERKINGE.

Deze Boom is zonder twyffel een soort van die geene, dewelke op de 64 Plaat van onze *Theaur. Zeylan.* vertoont is, en aldaar genaamt wert *Ligustrum foliis ad singula internodia ternis* *LIGNUM COLUBRINUM officinis creditum*; welkers bloemen, en hartvormige vruchten met deze zyn bloemen en vruchten zeer overeenkomen, dog aldaar zyn ze in trossen, en alhier in een air verbeelt, en de bladen staan aan deze boom zonder order, daar in de Zeylonsche altoos drie by elkander te voorschyn komen; verders komen zy in smaak en krachten met elkander over een; want beide der krachten zyn zeer beroemt tegens de venynen, en alle vergiftige ofte quaadaardige ziekten en koortzen, zo als dit verders ook op de aangehaalde plaats in myn *Theaur. Zeylan.* blykt, alwaar verscheide Schryvers en gedagten over het Slangenbont aangehaalt werden.

In *Valent. beschryving van Amboina* wert deze Boom op p. 193. onder de naam van *Boha-Hati*, dat is *Hart-vrucht-boom* beschreven, en op de *Plaat No. XXVIII* verbeelt.

L. HOOFDSTUK.

De Molukze Anysboom.

It is een boompje omtrent zo groot als een Granaatboom, doch met een dikker stam, doorgaans een been, en zomtyds ook wel een dje dik, met een ruige, groen-graauwe schorsse, zig uitpreidende met weinige en kromme takken, gelyk de Limonellus, en daar mede een verdeelde kruin makende. De takken staan vol korte ryskens, en aan dezelve de bladeren: Byna van gedaante als de Granaat-bladeren, doch kleinder, styver, en swart-groen, regt tegens over malkander, met 2. 3. a 4. paren aan een rysken, en een voor uit, het welk 't grootste is, en 't Granaat-blad meest gelyk: zynde de andere vervolgens wat korter, aan de kanten een weinig en wydgezaagt, en de twee achterste de kleinste, midsgaders wat rond toelopende: Gevreeven zynde geven ze een sterken reuk van haar, bykans als die van Limonellus, doch onlieffelyker, en de Coriander-bladeren naderkomende: De takken staan vol korte en styve doornen, waaromze ook qualyk te handelen zyn, en bezonderlyk aan de jonge boomen: Aan 't uiterste der ryskens komen kleine en ydele dollen voort, van weinige doch lange stelen gemaakt, en daar op kleine vyfbladige witachtige bloempjes, een weinig bol staande, als 't Lili Convallium, in de midden een groen heuveltje vertonende, daar de vruchten uit voortkomen: Zynde dezelve ronde bezien, wat kleinder dan de peper, twee en twee tegen malkander staande, swart-groen, met eenige puntjes bezet, als kleine Lemoentjes, en met een geele ader onderscheiden: De geheel rype werden donker-geel, en daar na swart-achtig, onder een dunne schelle hebben ze van binnen een zaad of swarte korrel, als Coriander, welkers reuk geheel en al overeenkomt met de Europische Anys, maar de smaak verschilt: Want dezelve is in 't eerste wel zoet, en mede Anysachtig, doch verdwynt haast op de tong, en werd boutachtig: Het bout is massief, bart, en swaar, uit den witten en wat na den roffen trekkende.

Naam.

Nomen. Latine *Anisum Moluccanum*, neutiquam ob formam, sed ob odorem Anisi saporemque, licet Ternatensium vulgus spuria denominatione *Anisum Castella* & *Anys Oetan* h. e. filvestre Anisum vocent: Amboinensibus nostris dicitur *Camela*, quod nomen aliis quoque graviter spirantibus foliis tribuunt, atque vulgare est. In Java circa Griffecam nominatur *Carancang*, & Orientalibus Ceramensibus *Samirin*, Ternatensibus vero ipsis *Catti Catti Garo*.

Locus. In Amboina, ac praesertim circa castellum Victoriam arbuscula haec raro occurrit: Rayas Soya in suo hanc plantaverant horto, quam vero mulierculæ decerpendis foliis fructibusque adeo vexaverant, ut tandem periret, ita ut ibi jam sit ignota: Sponte vero crevit in montibus nudis faxosisque vel rupibus, tam circa maris litora in Leytimora, quam in aliis quoque ejus tractibus, uti in illo Oerimeffing circa maris rupes *Seri*, ut & in faxoso monte *Ema*, quæ ambo loca in Australi Leytimoræ plaga sunt sita, unde arbusculæ hæc cum faxosa terra effossæ huc transplantantur: In Java quoque reperitur circa Grefecam, sed plurimum in Moluccis, ac praesertim in Ternata, circa *Gammalamma* in locis faxosis, haud procul a litore, item in Cerama Orientali in altis nudisque rupibus, æque in litore ac in montibus.

Ufus. Licet hæc arbuscula tantum spiret odorem, ut ejus semen totum, in quo depositum est, repleat locum, usum tamen ejus est rarus, saltem apud Amboinenses; Horum autem mulierculæ aliquando ejus fumunt baccas, quas unguento Bobori dicto admiscunt, quo post corporis lavationem illud inungunt, ipsarum judicio ob dulcem odorem: Javani solebant quoque ejus folia fructusque Bocassam addere, ut gratum ipsi concilient odorem; Apud Ceramenses Orientales non est peculiari in usu, nisi quod lignum ad manubria securium adhibeatur, duritiem enim habet Limonii ligni.

In Java circa Bataviam arbor crevit magnitudine Limonii, quæ ibi vocatur *Boa Balangan*, Javanis *Cabestan*, Portugallis *Folbo d'Anis*. Ejus folia forma, odore & sapore cum antecedenti conveniunt, magisque Anisi habent saporem, & ore masticata acris sunt, eorumque pedunculi fulcati sunt, qui ab utraque parte oram gerunt extensam, unde alati sunt; Ejus fructus multum differt a priori, magnitudinem enim habet *Bilac Teller*, inferius latus, ac superius collum gerens angustatum, acsi olla foret, unde & tale nomen Malaisense fuit sortitum; Putamen ejus est ligneum, uti in Bilaco, viridibus tenuissimis albicantibus punctis variegatum, odoremque Anisi spirat; Caro ejus est dulcis, gratioremque habet saporem quam Bilacus, cujus separatam hic sistimus iconem.

Arbusculam hanc accurate describam in Auctionario, quum fructus floresque mihi exhibuerit examinandos. Arbuscula autem cum hac foliata conveniens reperitur in Hort. Malab. part. 4. Fig. 14. nomine Malabarico *Tsjeria-Katoe-Naregam*, quæ Portugallis dicitur *Limoins da Folha Crufado*. Belgis vero *Claver-appels*.

Tabula Quadragesima Secunda

Arbusculæ ramum exhibet, quæ *Anisum Moluccanum* a *Rumphio* vocatur, quod facile dignoscitur esse ex plantarum Umbelliferarum familia, & uti mihi apparet, pertinere ad *Oreoselinum* genus, videturque esse species illius plantæ, quæ *Oreoselinum Africanum Anisi folio* a *Tournefortio* vocatur, ex qua *Gummi Galbanum* colligi vulgo putatur, unde & *Galbanifera* a plurimis cognominatur auctoribus, uti id ulterius pater ex Horti Cliffort. pag. 69. ubi ad genus, *Bubon Linneo* dictum, refertur.

NB. In *Rumphii Auctionario* nulla *Boa Balangan* ulterior mihi obvenit descriptio, unde L. B. hac brevi contentos esse velim, quam ex adjecta adcurata & eleganti iconē facile supplere poterunt.

Naam. In 't Latyn *Anisum Moluccum*, geenzints na de gedaante, maar na den Anysachtigen reuk en smaak, hoewel het de gemeene man in Ternaten met een bastaart woord Anys Castela en Anys Oetan, dat is wilden Anys, noemt: By onze Amboineezen biet het Camelan, zynde een naam, dieze ook aan andere sterk riekende bladeren geven, en dienvolgende gemeen is: Op Java, omtrent Griffek biet het Carancang, en by de Oost Ceramers Samirin, en by de Ternatansen zelfs Catti Catti Garo.

Plaats. In Amboina, inzonderheit ontrent 't Kasteel Victoria werd dit boompje weinig gevonden: De rajas van Soya, hadden 'er een hier beneden in hare woning gepland, doch 't welk de vrouwtjes met afrukken en plukken van blaadjes en vruchten zodanig quelden, dat het ten laatste uitging, zo dat het aldaar nu onbekent is: Doch van zelfs wast het op kaale en stenige bergen of klippen, zo omtrent de Zee-strand van Leytimor, als een weinig daar van af, gelyk in 't district van Oerimeffing, omtrent de Zee-klippen van Seri, en op 't stenige voorgebergte van Ema, beide op Leytimors Zuid-zyde gelegen, van waar men de boompjes met de steenige aarde uitgraven en verplanten kan. Men vindze ook op Java, omtrent Griffek, doch aldermeest in de Moluccos, en inzonderheit op Ternaten, omtrent Gammalamma, op klippige plaatzen, niet verre van strand, als mede op Oost Ceram, op boge kale klippen, zo wel op strand, als in 't gebergte.

Gebruik. Hoewel dit gewas een zo merkelyken reuk heeft, dat het zaad daar mede ook de plaats vervult, daar 't leid, zo heeft het echter een zeer klein gebruik, immers by de Amboineezen: Doch de Amboineeze vrouwtjes nemen zomtyds wel de beziën, en mengen die onder haare Bobori-zalven, waar mede zy naar 't wassen hun lyf bestryken, (haars oordeels) om den zoeten reuk. De Javanen plegen ook de bladeren en vruchten onder hare Bocassam te mengen, om dezelve een goeden geur te geven. By de Oost Cerammers heeft het geen sonderlyk gebruik, als dat het hout tot steelen van bylen gebruikt wert: Want het is zo hart, als Lemoen hout.

Op Java, omtrent Batavia, groeit een boom in de grootte van een Lemoen-boom, aldaar genaamt *Boa Balangan*, in 't Javaans *Cabestan*, by de Portugeezen *Folho d'Anis*; De bladeren in gedaante, reuk, en smaak komen met het bovenstaande over een, doch de blaadjes smaaken sterker naar Anys, zyn scherp in de mont, en haare steeltjens zyn gegeut, hebbende ter weder zyde een scherpe kant als vleugeltjes. De vrucht verschilt veel van 't voorgaande, want zy is in de grootte van een Bilac Teller, achter breed, en voor met een smalle bals gelyk een potje, waar vanze in 't Maleys den naam heeft. De buitenste schaal is houtachtig, gelyk aan Bilac, groen met fyne witte spikkeltjes, en ruikt mede na Anys. Het binnenste vleesch is zoet, en aangenaamer tot eeten dan de Bilac, waar van hier nevens een byzondere figuur te zien is.

Dit boompje neem ik voor uitvoerlyker te beschryven in myn Auctionario, wanneer het hier zal bloeyen en vruchten dragen. Een boompje in bladeren met het voorgaande overeenkomende, ziet in Hort. Malabaar part. 4. Fig. 14. onder den Malabaarsen naam *Tsjeria-Katoe-Naregam*, in 't Portugees *Limoins da Folha Crufado*. In 't Duits *Claver-appels*.

De twee-en-veertigste Plaat

Vertoont een Tak van een Boompje, het geen *Anisum Moluccanum*, ofte het *Moluccis Anys* van *Rumphius* genaamt wert, het geen men ligt zien kan, dat tot de plant *Umbellifera* behoort, en zo 't my voorkomt, tot het *Oreoselinum*, schynende het my toe een soort te zyn van die plant, die het *Oreoselinum Africanum Anisi folio* van *Tournefort* genaamt, en een plant is, die de *Gom Galbanum* geeft, waarom ze ook *Galbanum*-draagende doorgaans van de Schryvers toegenaamt wert, zo als breder te zien is in de *Hortus Cliffort.* op p. 69. alwaar ze onder het geslagte, *Bubon* genaamt van *Linnaeus*, gestelt wert.

NB. In het *Auctionarium* van *Rumphius* heb ik geen verdere beschryving van de *Boa Balangan* gevonden, waarom de goetgunstige Lezer zig met deze korte dient te vergenoegen, welke hy verder uit de naauwkeurige en nette bygevoegde figuur kan opmaken.

Altera *Anisi Indici* species in officinis nostris occurrit, quæ *Anisum stellatum* vulgo vocatur, quodque ex *Fraxinella* genere videtur, saltem eo retulit *Sam. Dale* in *Pharmacolog. p. 194.* Ego autem in Horto Medico hujus generis, uti mihi apparuit, alias observavi species, quæ a *Cl. Commelino* ad *Spiræas* Africanas relatæ fuere, harum enim arbuscularum vascula feminalia omnino cum illis *Anisi stellati* conveniunt, quod si de floribus verum sit, ejusdem omnino sunt generis, quod a *Linnaeo Diosma* fuit vocatum in *Hort. Cliffort. p. 71.*

Anisum Moluccanum a *Valent.* in *Amboiu. descript. pag. 194.* commemoratur, & in *Tab. no. XXX.* exhibetur.

Tabula Quadragesima Tertia

Exhibet Arboris ramum, quæ *Anisi folium* seu *Foeljo d'Anis* a *Rumphio* vocatur, atque *Limonelli* species videtur, ad quod genus a *Rayo* in *hisor. pl. p. 1658.* ut & a *Pluknetio* in *Almag. pag. 239* refertur illa, quæ in *Hort. Malab. part. 4. Tab. 14.* exprimitur, hoc tamen discrimine, quod hæc flores tantum gerat solitarios, quum illa *Rumphii* plurimos simul collectos producat flores.

Hujus porro arbusculæ Synonyma & auctores collegi in *The-saur. Zeylan. p. 143.* ubi *Mal-Naregam. H. Malab. Tab. 12. Tom. IV.* ad *Limonas* silvestres pertinet.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

Saponaria. Rarak.

Hæc proprie est arbor Javanica, sed quum per transmissa femina in Amboina progerminaverit, hinc & in hoc libro locum etiam obtinet: Arbor ipsa excrescit trunco rectissimo, altissimo, & gracili, qui corticem gerit glabrum & æqualem. Ramos majores habet raras, sed plurimis hi gaudent rachibus striatis, quæ ab utraque parte folia gerunt, ita ut eam constituent densam.

Folia in quibusdam rachibus sunt alternata, in aliis vero opposita, forma & modo crescendi *Caju Cuda* similia, sed minora, quum longitudinem habeant circiter quatuor pollicum, unius vero latitudinem, superius angustata, ad oras æqualia, læte viridia, rubro nervo intermedio donata, saporis ingrati: In junioribus autem arboribus ultra sex pollices longa sunt, longis infidentia petiolis, ad duodecim paria & ultra in singulis, quæ *Perficæ* folia referunt, in vetustioribus vero arboribus octo vel decem paria singulis rachibus junguntur, in pari aliquando extremum claudente, aliquando non: Flores ex ala rachis in ramis progerminant, qui sunt parvi ac pallidi flosculi, quibus subsequuntur fructus, qui plurimi simul dependent racemosi, rotundi, instar globulorum sclopeti, sed paulo majores, ac protuberante sulco notati, primo lutei, dein per maturitatem rubentes, qui sub glabra pellicula carnem gerunt paucam, croceam, & mucilaginosam, primo fatuam, sed dein ingratam & linguam acriter vellicantem, in hac officulum reconditur rotundum, durum, ac penitus nigrum, instar globuli puerorum lusorii, glabrum instar machinularum rosarii, in inferiore autem parte parum est striatum: Hujus arboris lignum siccißimum est, & ex variis constructum annulis, instar convolutæ chartæ papyraceæ, quod in medio nigricans habet cor seu medullam: Ejus cortex est succosior, lignoque ita fortiter adhæret, ut non nisi parvis segmentis separari possit; Rami sunt adeo fragiles, ut vento sæpe rumpantur, nec iis insistere quis possit.

Nomen. Latine *Saponaria*, Belgice *Zeep-korrels* ex ejus usu, sic quoque *Malaicenis* vocatur *Boa-Sabon*, & *Javanis* *Rarak.*

Locus. Plurimum in Java crescit, sponte in planis silvis, ibique in altam adsurgit arborem, ejus officula

in

Een tweede soort van *Indisch Anys* wert in onze Apotheken gevonden, het geen doorgaans *ster-Anys* genaamt wert, het geen tot het geslacht van de *Fraxinella* zoude schynen te behoren, ten minsten *Sam. Dale* heeft het daar onder gestelt in zyn *Pharmacolog. p. 194.* En ik heb van dit geslacht andere soorten in onze Hortus Medicus ontdekt, dewelke van de beroemde *Casp. Commelin* onder de naam van *Spiræa Africana* beschreven zyn; deze boompjes dragen zaat-huisjes, zeer met het *star-Anys* overeenkomende, met welke indien de bloemen overeenkomen, zekerlyk tot een geslacht behooren, het welke *Diosma* van *Linnaeus* genaamt wert in de *Hort. Cliff. p. 71.*

De *Molukze Anysboom* wert mede by *Valent.* in de beschryving van *Ambon. pag. 194.* vermeldt, en op de Plaat No. XXX. verbeeldt.

De drie-en-veertigste Plaat

Vertoont een Tak van een Boompje, het geen *Anys-bladt* of *Foeljo d'Anis* by *Rumphius* genaamt wert, het geen weleen soort van *Liemisjes* gelykt, zo als het daar toe ook van *Ray* in zyn *historia plantar. pag. 1658.* en van *Pluknet.* in zyn *Almagest. p. 239* gebragt is, welke in de *Hortus Malabaric. vierde deel. Fig. 14.* mede verbeeldt en beschreven wert, doch met dat onderscheit, dat daar maar enkele bloemen, en hier veele by elkander t'zamen te voorfchyn komen.

Van deeze boom zyn de benamingen en Schryvers verders aangehaalt in onze *The-saur. Zeylan. pag. 143.* alwaar de *Mal-Naregam* van de *Hortus Malabaricus* in het vierde deel *Tab. 12.* verbeeldt, tot de wilde *Zeylonse Liemisjes* behoort.

LI. HOOFSTUK.

De Rarak-boom, ofte Seep-korls-Boom.

It is een Javaanse boom, maar door overgebragt zaad in Amboina voortgekomen zynde, zo heeft by mede in dit boek plaats gevonden. Den boom schiet op met een zeer regten, bogen, en ranken stam, hebbende een gladde en effene schorsse: De hoof-takken zyn weinig, maar staan vol dunne wat gestreepte ryskens, en dezelve met bladeren aan wederzyden beladen, zo datze evenwel een digte kruin maken.

De bladeren staan aan zommige stelen overbants, en aan andere regt tegen malkander over, aan gedaante en manier van wasschen of groeyen, 't *Caju Cuda* gelyk, doch kleinder, als zynde wat min of meer als vier duimen lank, en een duim breed, van vooren smal toegespitst, aan de kanten effen, blyd-groen, glad, en met een roode senuwe in de midden, onlieffelyk van smaak, aan de jonge bomen zynde wel over de 6. duimen lank, staande aan lange ryskens by 12. paren en meer aan ieder, gelykende wel na de *Perfic-bladeren*, doch aan de oude bomen staan 'er maar 8. en 10. paren aan een rysken, zomtyds met een alleen voor uit, en zomtyds niet: Het bloeizel komt uit den schoot der ryskens aan de takken, zynde kleine bleeke bloempjes, en daar op volgen de vruchten, dewelke veele by malkander hangen, en rond van gedaante zyn als *Musquet-kogels*, doch wat grooter, en met een uitstekende naad van buiten; eerst geel, en daar na ryp zynde rood, bedekkende onder een effen vliesken, een weinig boog-geel, en slymerig vlees, eerst laf, doch daar na onlieftlyk en scherp op de tong, daar binnen in leid een rond, barden, en pik-swarten steen, als een kleine knikker, glad als *Coralen* van een *Paternoster*, doch aan de onderste kant wat gestreept: 't Hout van dezen boom is zeer droog, en van verscheide omwindzelen t'zamengezet, als een opgerolt boek papier, in de midden met een wartachtig bert. De schorsse is wat sappiger, en kleeft zo vast aan 't hout, dat menze niet dan met kleine stukken daar aftrekken kan. De takken zyn zeer bros, en licht door de wint brekende. Ook en kan men daar op niet staan.

Naam. In 't Latyn *Saponaria*, in 't Duits *Zeep-korrels* van haar gebruik, en zo ook op *Maleys* *Boa Sabon*, op *Javaans* *Rarak.*

Plaats. Hy wast meest op Java van zelfs in de vlakke Boffchen, en wert aldaar een zeer bogen boom, de korrels

in